

уково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2, відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 784 с.

Ключові слова: соціальний контроль, види соціального контролю, соціально-правовий контроль, кримінальне право.

Ключевые слова: социальный контроль, виды социального контроля, социально-правовой контроль, уголовное право.

Key words: social control, kinds of social control, social legal control, criminal law.

МИРОШНИЧЕНКО НАТАЛІЯ АНАТОЛІЙНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИДИ ПОКАРАНЬ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРИЗНАЧЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМ ПРАВОПОРУШНИКАМ

Діюче кримінальне законодавство України передбачає обмежений перелік покарань щодо неповнолітніх правопорушників. З одного боку це відповідає принципу гуманізму, а з другого боку, має місце неузгодженість із санкціями статей Особливої частини КК України, що завдає певні складнощі при призначенні покарання неповнолітнім правопорушникам.

Слід звернути увагу на існуючи в КК України обмеження застосування деяких видів покарань щодо неповнолітніх правопорушників. Такі види покарань як арешт, виправні роботи та громадські роботи призначаються лише особам, які досягли 16 річного віку, а обмеження волі взагалі не призначається неповнолітнім. Але позбавлення волі (найбільш суворий вид покарання) може бути призначений неповнолітнім правопорушникам з 14 років. Штраф призначається лише неповнолітнім, що мають самостійний дохід, кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

Стаття 22 КК (ч.2) надає вичерпний перелік злочинів (кримінальних правопорушень), за які кримінальна відповідальність може наставати від 14 до 16 років.

Проаналізувавши перелік видів покарань (с. 98 КК), які можуть бути застосовані до неповнолітніх правопорушників, слід зробити висновок що більшість з них не може бути призначена особам у віці від 14 до 16 років. Хоча ці види покарань розташовані у порядку від найменш суворого до більш суворого виду покарань, тому суд повинен звертати увагу перш за все на менш суворі види покарання що не пов'язані з позбавленням волі.

Якщо це кримінальний проступок або нетяжкий (середньої тяжкості) необережний злочин вчинений вперше, то ще можливе обговорювати питання про застосування примусових заходів виховного харак-

теру в порядку ст. 97 КК. В інших випадках, залишається призначати лише найбільш суворий вид покарання – позбавлення волі, що не відповідає принципу гуманізму. Тому необхідно переглянути перелік видів покарань не пов'язаних із позбавленням волі відносно можливості їх призначення неповнолітнім правопорушникам.

Вважаємо, якщо неповнолітня особа вже працює, то до неї можливе застосування виправних робіт за місцем роботи з 15 років. Крім того, слід розглянути можливість призначення неповнолітнім деяких видів громадських робіт, якщо особа є працездатною та вчинила кримінальне правопорушення у віці з 14 до 16 років. Наприклад, такі види нетяжких робіт як прибирання вулиць, парків, поміч хворим у лікувальних закладах та інші види не тяжких робіт.

Арешт є фактично короткостроковим позбавленням волі. Якщо до осіб, за злочини що передбачені у переліку ч. 2 ст. 22 КК, можливе застосування позбавлення волі (від 6 міс. до 10 років), так чому ж не може бути застосований такий вид покарання як арешт, він є менш суворим видом покарання (для неповнолітніх строк арешту від 15 до 45 днів). В таких випадках йдеться про осіб, яким виповнилося 14 років на час вчинення кримінального правопорушення за злочини, передбачені у ч. 2 ст. 22 КК України. Арешт може бути призначений за вчинення кримінальних проступків або за нетяжкі злочини, наприклад за грабїж (ч. 1 ст. 186 КК). Крім того, слід обговорити питання про так званий домашній арешт, який застосовується у законодавстві деяких зарубіжних країн.

Так, санкція ч. 1 ст. 185 КК передбачає такі види покарань як штраф, громадські, виправні роботи, арешт та позбавлення волі на строк до трьох років. Відповідальність за крадіжку настає з 14 років. За діючим кримінальним законодавством України неповнолітньому у віці від 14 до 16 років можливо вибрати та призначити лише позбавлення волі, цей вид покарання є найбільш суворим із зазначених у санкції цієї статті. Чи є це гуманним та справедливим покаранням щодо неповнолітньої особи яка вчинила нетяжкий злочин? Таких прикладів можливо навести забагато.

Вважаємо, що такий вид покарання як обмеження волі також доцільно застосовувати до неповнолітніх правопорушників, але з 16 років, це менш суворий вид покарання ніж позбавлення волі. За нетяжкі злочини (злочини середньої тяжкості) в альтернативних санкціях статей Особливої частини КК позбавлення волі на строк до 5 років частіше за все передбачене в альтернативі з обмеженням волі на той самий строк. Наприклад, ч. 2 ст. 126 КК, яка має санкцію: «карається обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк», надає можливість застосувати до неповнолітнього лише позбавлення волі. За санкцією ч. 2 ст. 296 КК (хуліганство) також може бути призначене покарання лише у виді позбавлення волі, тому що обмеження волі взагалі не застосовується до неповнолітніх правопорушників. Ці неузгодженості можливо подолати шляхом доповнення переліку видів покарань, передбаченого ст. 98 КК таким видом пока-

рання як обмеження волі. Обмеження волі відбувається у спеціальних виправних установах відкритого типу без ізоляції від суспільства, де є можливість спілкуватися з рідними. За засудженими також здійснюється нагляд та залучення до праці, якщо вони працездатні та досягли 16 річного віку.

Перелічені види покарань є менш суворими ніж позбавлення волі, тому слід доповнити перелік видів покарань обмеженням волі, та уточнити вік неповнолітніх щодо можливості призначення арешту, виправних і громадських робіт. Їх застосування забезпечить більш гуманний підхід щодо неповнолітніх правопорушників, та надасть можливість суду індивідуалізувати відповідальність та покарання в межах альтернативних санкцій статей Особливої частини КК України.

Відносно додаткових видів покарань щодо неповнолітніх правопорушників, теж треба внести деякі уточнення, а саме, про які такі посади може йти мова стосовно неповнолітніх осіб? Вважаємо за необхідне залишити лише такий додатковий вид покарання як «позбавлення права займатися певною діяльністю».

Основна проблема співвідношення загальної системи покарань (ст. 51 КК), що застосовується до повнолітніх, із спеціальною системою (ст. 98 КК), що має відношення до неповнолітніх, вбачається у тому, що вони повинні відповідати типовим санкціям, які передбачені при класифікації окремих видів кримінальних правопорушень (ст. 12 КК). Санкції статей Особливої частини КК не враховують вік неповнолітніх правопорушників і фактично пристосовані лише до загальної системи покарань. Тому на практиці при призначенні покарання неповнолітнім правопорушникам виникають певні складнощі.

Якщо врахувати перелічені пропозиції щодо уточнення переліку видів покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх правопорушників, то не буде складнощів при призначенні їм (неповнолітнім) покарання.

Крім того, в розділі 15 Загальної частини КК необхідно передбачити статтю 97-1 Цілі покарання щодо неповнолітніх. Поряд із виправленням та запобіганням вчиненню нових злочинів, передбачити таку ціль як перевиховання неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення.

Вважаємо, що в стаття 51 КК та стаття 98 КК повинні мати не тільки перелік видів покарань, а бути загальною та спеціальною системами покарань, що матимуть вичерпний перелік видів покарань. Крім того, ці системи покарань повинні бути узгоджені з санкціями статей Особливої частини КК України.

Список використаної літератури:

1. Мирошниченко Н. А. Пропозиції щодо вдосконалення кримінального кодексу України // Вісник Південного регіонального центру національної Академії правових наук України, 2015, № 5, с. 176-181.

2. Мирошніченко Н. А. Деякі проблеми Загальної частини кримінального права: монографія : Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані. – Миколаїв, 2016, с. 661-671.

Ключові слова: неповнолітні правопорушники, система покарань, громадські роботи, виправні роботи, арешт, обмеження волі.

Ключевые слова: несовершеннолетние правонарушители, система наказаний, общественные работы, исправительные работы, арест, ограничение свободы.

Key words: juvenile offenders, punishment system, community service, correctional labour, arrest, restriction of freedom.

ТУЛЯКОВ ВЯЧЕСЛАВ ОЛЕКСІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального права,
суддя ad hoc ЄСПЛ, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

ТРЕНД УПОВІЛЬНЕНОЇ ШИЗОФРЕНІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Уповільнена (вялотекущая – рос.) шизофренія – діагноз хвороби дисидентського руху колишнього СРСР. Достатньо було публічно висловити свою незгоду із пануючою ідеологією, щоб уповноважена особа КДБ СРСР прийняла відповідні кроки, які могли були б закінчитися поміщенням вільнодумця у психіатричну клініку із названим діагнозом. Застосування державного насильства у вигляді перманентних примусових заходів медичного характеру зумовлювалося як соціальною практикою, так і можливостями безкарного застосування позасудової репресії та зловживання владою.

Час минав. Але проблеми залишилися.

Диверсифікація практик поводження зі злочинцями є неминучим трендом часу.

Це свідчить про тенденцію зміни позиції держави відносно девіантів: від знищення, ізолювання від суспільства й примусового лікування до соціальної адаптації та добровільності терапії. Сучасне постіндустріальне суспільство переходить до цивілізованих форм насильства, оскільки останнє нікуди не зникає, а на місце брутальних технологій реалізації насильства приходять його субституційовані та латентні форми: наприклад, на місце фізичного насильства приходять психіатричне лікування [1, с. 461].

Відповідно в системі заходів кримінально-правового регулювання виникають паралельні покаранню заходи безпеки, соціального захисту, реституції та компенсації. Особа, винна в вчиненні злочину зобов'язана понести кримінальну відповідальність, проте форми реаліза-